

Voortgangsrapportage

programma Nieuwe Energie Overijssel
2017 - 2023

Juli 2018

Colofon:

Uitgave

Voortgangsrapportage Programma Nieuwe Energie Overijssel, juli 2018

Eindredactie

Team Nieuwe Energie

Adresgegevens

Provincie Overijssel

Luttenbergstraat 2

Postbus 10078

8000 GB Zwolle

Telefoon 038 499 88 99

Foto voorzijde

Zonnecollectief Tuindorp Hengelo

Voortgangsrapportage

programma Nieuwe Energie Overijssel
2017 - 2023

Juli 2018

Inhoudsopgave

1. Inleiding	7
2. Voortgang Nieuwe Energie Overijssel 2017	8
2.1 Voortgang cluster Bedrijven & Industrie	10
2.2 Voortgang cluster Gebouwde Omgeving	13
2.3 Voortgang cluster Energieopwekking	16
2.4 Voortgang cluster Infrastructuur en Warmte	19
2.5 Voortgang cluster Mobiliteit	20
2.6 Voortgang cluster Lokale Initiatieven	21
3. Plannen van aanpak Nieuwe Energie Overijssel 2018	24
3.1 Plan van aanpak cluster Industrie & Bedrijven	24
3.2 Plan van aanpak cluster Gebouwde Omgeving	27
3.3 Plan van aanpak cluster Energieopwekking	30
3.4 Plan van aanpak cluster Infrastructuur en Warmte	33
3.5 Plan van aanpak cluster Mobiliteit	36
3.6 Plan van aanpak cluster Lokale Initiatieven	38
3.7 Plan van aanpak cluster Innovatie	40
Bijlage I – Financiële voortgang	43

Inleiding

Met het investeringsvoorstel PS/2016/1064 heeft u in februari 2017 ingestemd met het 'Programma Nieuwe Energie 2017-2023'. In alliantievorm wordt er gewerkt aan 20% Nieuwe Energie in 2023. Door sterke netwerken van stakeholders kunnen we deze opgave realiseren en omzetten in kansen voor de regio. Zo blijft de economie gezond en dragen we als provincie bij aan de mondiale en nationale afspraken omtrent energie- en klimaatbeleid. Het uitvoeringsprogramma is dynamisch en flexibel, zodat er snel op nieuwe ontwikkelingen en kansen kan worden ingesprongen. Het principe 'learning by doing' vormt een sterke motor om innovatie in de praktijk te brengen en goede ervaringen te delen. Een belangrijke sturingsfilosofie is de gebiedsgerichte aanpak en het verbinden van thema's en doelgroepen.

Aanleiding voortgangsrapportage

Aanleiding van deze voortgangsrapportage is het amendement Rutten c.s. van 25 januari 2017: 'Een jaarlijkse monitoring en evaluatie van het uitvoeringsprogramma met Provinciale Staten voor een continu verbeterproces en tijdige bijsturing'. Op 17 januari 2018 is in de Statencommissie Milieu en Energie geconcludeerd dat er behoefte is aan een voortgangsrapportage aansluitend op de jaarrekening 2017, met daarin de doelstelling per thema uitgewerkt. In deze voortgangsrapportage is daarom de voortgang van het uitvoeringsprogramma Nieuwe Energie Overijssel uitgewerkt en toegelicht per thema. De voortgang is in dit stadium weergegeven in TJ of PJ (1000 TJ) en voor elektriciteitsopwekking door zon en wind ook in MWe geïnstalleerd vermogen. In de jaarrekening wordt met ingang van 2018 ook CO₂ opgenomen. In de toekomst krijgt CO₂-reductie eveneens een plek in de regionale energiestrategieën, waarin wordt vastgelegd wat gedaan gaat worden om de nationale doelstellingen voor CO₂-reductie te halen.

Leeswijzer

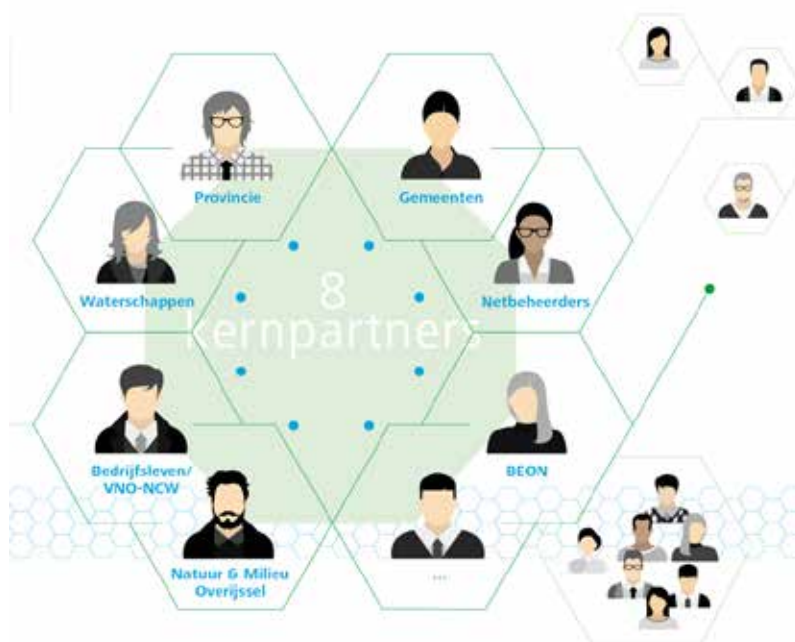
Er is in deze voortgangsrapportage een splitsing gemaakt tussen de projecten die in 2017 en de projecten die in 2018 zijn gerealiseerd. In hoofdstuk 2 is de voortgang van het programma Nieuwe Energie Overijssel over het jaar 2017 toegelicht en zijn de gerealiseerde projecten per thema uitgewerkt. In hoofdstuk 3 zijn de plannen van aanpak van de thema's uitgewerkt inclusief een aantal projecten dat begin 2018 tot uitvoering gekomen is. In de bijlage is de financiële voortgang van het programma Nieuwe Energie Overijssel toegevoegd gebaseerd op de Jaarrekening 2017 en Monitor 2018.

2. Voortgang Nieuwe Energie Overijssel 2017

Ontwikkelingen alliantie Nieuwe Energie Overijssel

Sinds de totstandkoming van de alliantie Nieuwe Energie Overijssel in 2017 is een aantal ontwikkelingen te benoemen. De waterschappen (september 2017) en de woningcorporaties (maart 2018) zijn toegetreden als kernpartners. De alliantie Nieuwe Energie Overijssel bestaat nu uit de volgende kernpartners:

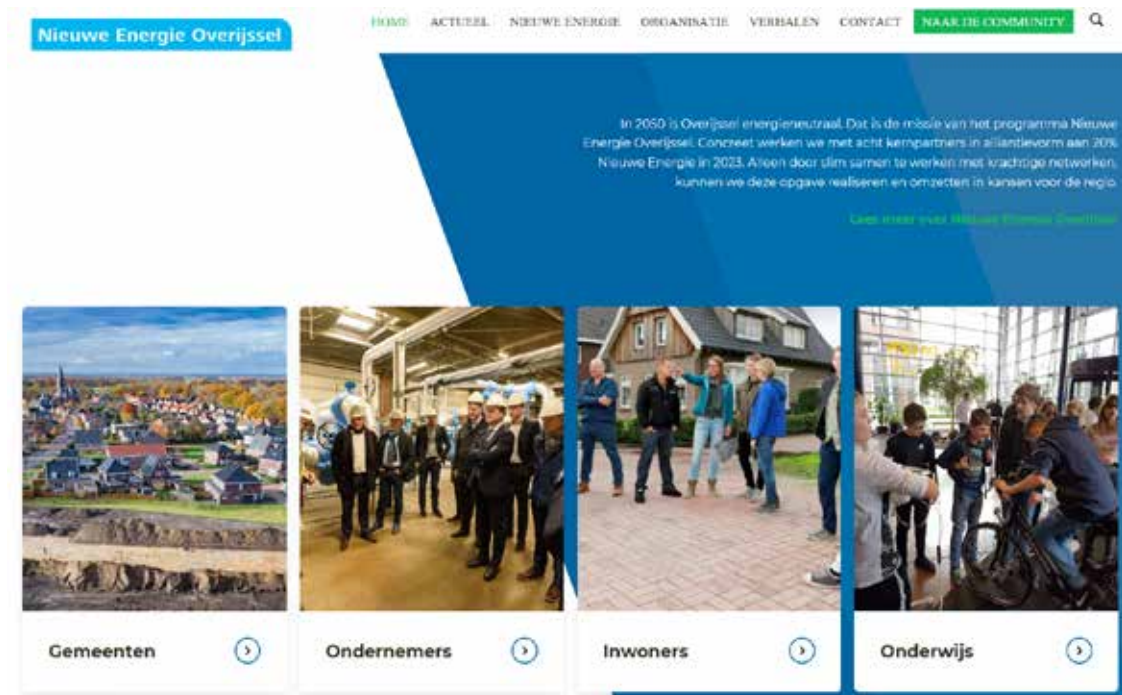
1. Provincie Overijssel
2. Bio-energiecluster Oost-Nederland (BEON)
3. Netbeheerder Enexis
4. VNO-NCW / MKB-Nederland
5. Gemeente Zwolle (namens de regio van Noordwest-Overijsselse gemeenten) en gemeente Hengelo (namens de regio van Twentse gemeenten)
6. Natuur en Milieu Overijssel
7. Waterschap Drents Overijsselse Delta en Waterschap Vechtstromen
8. Woningcorporatie SallandWonen (namens Noordwest-Overijssel en Deventer) en woningcorporatie Welbions (namens de Twentse woningcorporaties verenigd in WoOn)

Samenwerken in alliantievorm

In 2017 is er gewerkt aan een gezamenlijk platform: www.nieuweenergieoverijssel.nl. Dit platform biedt een podium om te laten zien wat er in Overijssel wordt gerealiseerd aan Nieuwe Energieprojecten. Het platform is van alle kernpartners en geeft de mogelijkheid om elkaar te inspireren en van elkaar te leren. We ontwikkelen het platform door tot een uitwisselplek van uitdagingen en oplossingen.

Het Programma Nieuwe Energie 2017-2023 en de plannen van aanpak per thema zijn tot stand gekomen door middel van een participatieve aanpak. Hierbij heeft de provincie niet een regierol genomen, maar is zij een kernpartner in een alliantie. De kernpartners hebben zich gecommitteerd aan de gezamenlijke ambitie van 20% hernieuwbare energie in 2023.

Uitvoeringsclusters per thema

In het najaar van 2017 is gestart met de samenwerking tussen de kernpartners in verschillende clusters, waarbinnen zeven thema zijn te onderscheiden. Er is bij de keuze van thema's gelet op de wens van Provinciale Staten om Blauwe Energie en Innovatie toe te voegen aan het Uitvoeringsprogramma Nieuwe Energie Overijssel. Over 2017 zijn deze thema's niet specifiek benoemd, maar in de plannen van aanpak voor 2018 wel.

De thema's waaraan in 2018 gewerkt wordt zijn de volgende 7

1. Gebouwde Omgeving
2. Industrie & bedrijven
3. Energieopwekking (inclusief blauwe energie voor 2018)
4. Infrastructuur & warmte
5. Lokale Initiatieven
6. Mobiliteit
7. Innovatie (toegevoegd als 7e thema)

Binnen de verschillende energiethema's is het van belang dat er op inhoudelijk gebied zoveel mogelijk integraal wordt samengewerkt aan projecten. Zo kan een project veel kennis, samenwerking en netwerkkracht vergen vanuit de verschillende energiethema's. De projecten die binnen een thema worden uitgevoerd hebben daarom vaak raakvlak met andere thema's.

Ook loopt binnen de verschillende thema's een groot aantal meerjarige projecten. In 2017 is met diverse stakeholders gesproken om de eerste projecten te starten binnen de nieuwe manier van samenwerking tussen de kernpartners. In 2017 is voor een aantal meerjarige projecten het startsein gegeven. In deze opstartfase zijn bijeenkomsten georganiseerd, pilotprojecten uitgevoerd en potentie-onderzoeken verricht. De resultaten van deze projecten worden de komende jaren steeds zichtbaarder in de gerealiseerde projecten, maar ook de vervolgpiloten.

Deze voortgangsrapportage van het programma Nieuwe Energie Overijssel 2017 geeft inzicht in de zes programmathema's zoals opgenomen in het investeringsvoorstel PS/2016/1064 'Programma Nieuwe Energie 2017-2023'. De projecten die binnen deze thema's genoemd zijn, kunnen dus overlap hebben met de andere thema's:

1. Bedrijven & Industrie
2. Gebouwde Omgeving
3. Energieopwekking
4. Energie infrastructuur & warmte
5. Mobiliteit
6. Lokale Initiatieven

2.1 Voortgang cluster Bedrijven & Industrie

In 2016 bedroeg het energieverbruik in het bedrijfsleven 42,8 PJ per jaar. De doelstelling voor Nieuwe Energie Overijssel is dit verbruik te verlagen naar 39,0 PJ in 2023. Deze cijfers zijn inclusief het energieverbruik in de dienstverlening en de landbouw. Om het totale energieverbruik bij de Overijsselse bedrijven in 2017 in beeld te brengen is nog niet voldoende informatie beschikbaar.

Binnen het cluster Bedrijven en Industrie is in 2017 hoofdzakelijk gewerkt aan het realiseren van energiebesparing bij bedrijven. Daarnaast zijn er subsidieregelingen ingezet voor bedrijven om energiemaatregelen te stimuleren. Veel projecten gaan in prettige samenwerking met de lokale gemeenteambtenaar. Een goede samenwerking met gemeenten vormt een belangrijke hefboom in het realiseren van een energieproject bij bedrijven. Daarnaast is het energie-toezicht verscherpt. Onderstaand een overzicht van resultaten die in 2017 zijn bereikt. De meeste initiatieven hebben inmiddels vervolg gekregen in 2018 en worden verder opgeschaald of doorontwikkeld.

Subsidieregelingen

- Tenderregeling: In totaal zijn 9 aanvragen goedgekeurd waarmee grootschalige energiebesparingen bij bedrijven zijn bereikt (totaal subsidiebedrag € 900.000)
- Haalbaarheidsstudies: Deze zijn uitgevoerd voor Warmtenet Hardenberg vanuit Wavin, Grolsch biostoom Twence, Biogashub Bathmen, PV Folie in composiet bij Parthian, Biogas levering aan Johma (totaal subsidiebedrag € 138.000)
- Geld-terug-actie: Via deze regeling zijn 70 implementaties van energiezuinige installaties bij bedrijven gestimuleerd, waaronder 30 x Led-verlichting, 3 x dakisolatie en frequentieregeling (totaal subsidiebedrag € 157.000)

Vergunningen, Toezicht en Handhaving

- Met opdracht en financiering vanuit het programma Nieuwe Energie Overijssel zijn in West-Overijssel door de omgevingsdienst IJsselland 260 controles bij bedrijven uitgevoerd (deels begin 2018) van energiebesparende maatregelen uit Wet Milieubeheer. De focus lag op de sectoren zwembaden, horeca en metaalbedrijven

- In Twente zijn ook controles uitgevoerd via de toezichthouders van verschillende gemeentes van Energiebesparende maatregelen uit Wet Milieubeheer.

Restwarmte/gebiedsprojecten

- Wavin: Ontwikkeling uitkoppelingsmogelijkheden warmte Wavin
- Industriële restwarmteontwikkelingen gesteund in o.a. Oldenzaal (Ertecee), Hengelo (Akzo), Ommen (Gasunie), Hellendoorn (Ben & Jerry's) Sectorprojecten
- Industriële restwarmtebronnen in kaart gebracht: Bij 27 fabrieken zijn 1-dag restwarmtescans gesubsidieerd uitgevoerd. Samen met gemeenten zijn deze fabrieken in kaart gebracht
- Twence: met steun en capaciteit vanuit het programma Nieuwe Energie Overijssel is een samenwerking opgezet tussen Twence, Apollo en Grolsch om gebruik van bio-stoom van Twence in de fabrieken nader te onderzoeken. In 2017 hebben ze daartoe een intentieovereenkomst getekend.

Intentieovereenkomst Twence Apollo Grolsch

Sectorprojecten

- Retail, Horeca en Kantoren: In Deventer zijn 100 MKB Energy Check-up scans uitgevoerd. Bij 26 bedrijven zijn er ook Implementaties van maatregelen uitgevoerd. Die zijn veelal ondersteund via de geld-terug-acties subsidie
- Metaal: 60 bedrijven in Hardenberg-Ommen zijn benaderd door de Metaalunie en de Omgevingsdienst en gecheckt op compliance met de Wet Milieubeheer. Daarnaast is er vanuit Nieuwe Energie Overijssel subsidie verleend voor een onderzoek naar de financieringsbehoefte binnen Metaalbedrijven
- Kunststof: Onderzoek naar mogelijkheden voor circulariteit bij 50 kunststof en chemiebedrijven in Twente. Er is hierbij aansluiting gezocht bij het Programma Circulair
- Installatie: twee bijeenkomsten en pilot installatievouchers om installatiebedrijven te stimuleren duurzame installaties te offeren en te installeren. Er is hierbij samenwerking met de installatiesector opgebouwd
- Landbouw, Voedingsmiddelenindustrie, Grafische industrie, Recreatie, Commerciële kantoren: Er zijn op dit onderdeel projectverkenningen uitgevoerd
- Grootverbruikers: bezoeken van gedeputeerde Annemieke Traag aan Grolsch in 2017
- Grootverbruikers: er zijn 5 bijeenkomsten van de Energiekoplopergroep II geweest met als thema energiemangement.

Energiekoploper Grolsch

Grolsch behoorde in 2016/2017 tot de eerste groep Energiekoplopers Overijssel. De Energiekoplopers namen een kijkje bij elkaar in de keuken en dachten met elkaar na over energie-efficiëntie. De bijeenkomsten hebben geleid tot meer bewustzijn over hoe en waar energie wordt verbruikt en tot de eerste stappen om dit verbruik te beperken.

Grolsch heeft de ambitie uitgesproken in 2025 een volledig CO₂ neutrale brouwerij te zijn: een brouwerij waarbij alle ingezette energie op duurzame wijze wordt opgewekt. In 2017 had het bedrijf het laagste energie- en waterverbruik in de brouwerij ooit. De brouwer realiseerde een energiereductie van 5,6% ten opzichte van 2016 en een waterreductie van 9,6%.

Bedrijventerrein-projecten in voorbereidende fase (wordt in 2018 verder ontwikkeld)

- XL Businesspark: Energiestrategie en beleid ontwikkeld met bedrijven en parkmanagement om gasloos te bouwen. Draagvlak creëren om bedrijventerrein te verduurzamen bij bestuur, parkmanagement en Heylen groep

Innovatie

- Prijsvraag Nul-op-de-Meter bedrijfshallen. 2 Clusters met Saxion Hogeschool/Rensink Bouwbedrijf/Vishay en Breman/AdStegge aan de slag met conceptontwikkeling

Overig vanuit alliantie Nieuwe Energie Overijssel

Er zijn meerdere initiatieven richting bedrijven binnen het programma, zoals:

- Waardemakersproject in Haaksbergen (samenwerking met programma Duurzaamheid)
- Biomassacentrales en aardwarmte bij bedrijven en zon-PV op bedrijfsdaken.

2.2 Voortgang cluster Gebouwde Omgeving

In 2016 bedroeg het energieverbruik van alle Overijsselse huishoudens samen 29,5 PJ per jaar. Het programma Nieuwe Energie Overijssel heeft 23,3 PJ als doel gesteld voor het energieverbruik bij huishoudens in 2023. Het is nog niet mogelijk om voor het jaar 2017 te berekenen wat het totale energieverbruik is geweest in de gebouwde omgeving.

Binnen het thema gebouwde omgeving zijn er in 2017 belangrijke stappen gezet in het ontwikkelen van een plan van aanpak voor een gebiedsgerichte aanpak binnen de gebouwde omgeving. Voor de ontwikkeling van dit plan van aanpak zijn vele gesprekken gevoerd met diverse stakeholders zoals ministeries, gemeenten, maatschappelijke- en marktpartijen. In 2017 is de basis gelegd om in 2018 met minimaal 10 pilotwijken van start te gaan met een gebiedsgerichte aanpak. Daarnaast zijn er vele projecten uitgevoerd en opgestart die energiebesparing bij woningen realiseren. Hieronder staat een aantal projecten specifiek toegelicht.

Energiebespaarlening

Door een financiële bijdrage van de provincie Overijssel is er een Energiebespaarlening voor inwoners uit Overijssel met een aantrekkelijk laag rentetarief beschikbaar (www.energiebespaarlening.nl/overijssel).

Hieronder een aantal energiebesparingscijfers:

- De 10.000ste energiebespaarlening is in Enschede verstrekt (dit is de 10.000ste lening nationaal).
- Vanaf de start in juni 2016 zijn er in Overijssel ruim 1.380 leningen verstrekt aan particuliere woningeigenaren. De gemeente Enschede staat met ruim 180 verstrekte Energiebespaarleningen nationaal op een 4e plaats, na Rotterdam (268), Apeldoorn (238) en Almere (199).
- Waarvoor worden leningen gebruikt? De meest toegepaste maatregel die in Overijssel uit de energiebesparingslening wordt gefinancierd is isolatieglas. Zonnepanelen is de tweede genomen maatregel. Daarna is er veel belangstelling voor het toepassen van diverse andere isolatiemaatregelen.

Woningabonnement

Op 6 februari 2017 is de City deal woningabonnement getekend, zo ook door de provincie Overijssel. Doel van de overheidsinzet (gemeente en provincie) in de beginfase, is het borgen van de kwaliteit en het vastleggen van de kwaliteit in standaarden, waardoor de weg geffend wordt voor verdere opschaling.

Bijdrage provincie Overijssel aan deze citydeal:

- a. Dit concept van Woningabonnement onderdeel te maken van de (bredere) Overijsselse Aanpak voor verduurzaming van de koopwoningvoorraad. (Hieraan is uitvoering gegeven door hem als onderdeel op te nemen in de Uitvoeringsagenda 2018. We ondersteunen het ontwikkelen van een keurmerk en het stimuleren van meer aanbieders van het woningabonnement.)
- b. De ontwikkeling van de activiteiten binnen de proeftuin Overijssel te stimuleren, waarbij de ambitie is 600 Woningabonnementen te realiseren binnen de eigen provincie. (Hieraan is uitvoering gegeven door hem als onderdeel op te nemen in de Uitvoeringsagenda 2018.)
- c. Een actieve bijdrage te leveren aan kennisdeling van de opgedane ervaringen in de richting van andere overheden. (Het op te richten Expertisecentrum Energietransitie zou hierin eind 2018 invulling aan kunnen geven)

Project Energieneutraal Renoveren

Het project Energieneutraal Renoveren wordt gesubsidieerd door de provincie Overijssel. De gemeenten Dalfsen, Hardenberg, Ommen, Staphorst, Steenwijkerland, Zwartewaterland en stichting Pioneering werken samen aan het project Energieneutraal Verbouwen. Ze ontwikkelen een standaardaanpak voor vrijstaande en 2-onder-1-kapwoningen. Hierdoor wordt energieneutraal verbouwen eenvoudiger en goedkoper voor zowel woningeigenaren als voor bouwbedrijven. De eerste bijeenkomst "workshop Energieneutraal Verbouwen" is goed bezocht. 70 woningeigenaren hebben hierbij een workshop energieneutraal renoveren gevolgd.

Ambitie koop- en huurwoningen Nieuwe Energie Overijssel

- Koopwoningen: 65% minimaal label B in 2023 (189.000 woningen)
- Huurwoningen: 50.000 huurwoningen minimaal label B in 2023

De stand van zaken per 1 januari 2018

- Koopwoningen: ca. 98.000 woningen minimaal label B
- Huurwoningen: ca. 44.600 woningen minimaal label B
- Niet-corporatiewoningen: ca. 19.000 woningen minimaal label B

Subsidies/leningen

Leningen verstrekt in	2016: € 5,2 miljoen	2017: € 8,2 miljoen
Subsidies verstrekt in	2016: ca. 1900 maatregelen	2017: 3900 maatregelen

Woningcorporaties

In 2017 zijn we gestart met het voeren van gesprekken met de corporaties over de toetreding tot de alliantie Nieuwe Energie Overijssel. Dit heeft in 2018 geresulteerd in de toetreding van de corporaties als kernpartner. Op het gebied van datamanagement hebben we een start gemaakt. We hebben alle energielabels van de woningcorporaties in beeld gebracht in de energieatlas.

Uit het jaarverslag 2017 van de woningcorporaties SallandWonen en SWZ zijn de onderstaande maatregelen opgesomd die in 2017 zijn genomen. Voor Twente zijn de jaarverslagen voor 2017 nog niet opgeleverd. De genomen energetische maatregelen van deze woningcorporaties zijn daarom niet opgenomen in deze rapportage.

SWZ Zwolle

Op het gebied van duurzaamheid zijn bij 189 woningen energetische maatregelen aangebracht zoals isolatieglas, gevel-, dak of vloerisolatie. Op 219 woningen zijn zonnepanelen geplaatst. Inmiddels hebben 3.307 woningen van SWZ een Energie Index van 1,4 of lager. Zoals het er nu uitziet betekent dit dat in 2020 de SWZ-woningen gemiddeld energielabel B hebben.

Salland wonen Raalte

Bij 523 woningen zijn duurzame maatregelen getroffen waaronder:

- het plaatsen van ruim 1997 zonnepanelen op de daken van 259 huurwoningen
- het na-isoleren bij groot onderhoud van 55 woningen
- het verduurzamen van 130 woningen wanneer deze woningen leegstaan tussen twee verhuringen in
- het verduurzamen van 72 woningen op verzoek van de huurder
- 7 nieuwbouw/transformatiewoningen voorbereid op energieneutraal
- in 2018 wordt er gestart met het combineren van duurzaamheidsmaatregelen bij het uitvoeren van periodiek schilderwerk.

Stichting WoON

WoON Twente is een vereniging en bestaat uit 15 deelnemende woningcorporaties in dorp en stad in de regio Twente. Op het gebied van duurzaamheid heeft WoON met de corporaties in Twente het volgende afgesproken:

- Start nieuwe bestuurlijke werkgroep
- Voorbereiding gezamenlijke ambities
- Nul-meting duurzaamheid/labeling/Energie-indexen (EI)
- Bijdrage aan de klankbordgroep Twentse Energie Strategie (TES).

Duurzame Scholen

Voor het project duurzame scholen zet de provincie sinds 2017 energicoaches in om scholen te stimuleren zuinig te zijn met energie. Inmiddels is van bijna 200 scholen bekend hoeveel energie ze gebruiken. Vanwege dat succes is het aantal energicoaches verdubbeld. De meeste van die scholen zijn nu toe aan het uitvoeren van de geadviseerde maatregelen. Schooldirecteuren, schoolbestuurders en gemeenteambtenaren ervaren het contact met de energicoaches positief. Directeur Willem van Till van basisschool De Bron in Hengelo: "Het helpt als er iemand meeloopt om verduurzaming te initiëren en zorgt dat het op de agenda staat. Dan voorkom je dat het strandt bij goede bedoelingen." Meer informatie: www.overijssel.nl/duurzamescholen

2.3 Voortgang cluster Energieopwekking

In 2016 bedroeg het percentage hernieuwbare energie 7,5%. De cijfers over 2017 zijn nog niet bekend. Het programma Nieuwe Energie Overijssel heeft 20% als doel gesteld voor het aandeel hernieuwbare energie in 2023.

Voor bio-energie, zonne-energie en windenergie wordt de voortgang van de pipeline aan projecten gevolgd met portfoliomanagement. Daarbij wordt naar de omvang en samenstelling van de projectenportfolio per fase gekeken. Geanalyseerd wordt welke patronen te herkennen zijn en interventies gedaan kunnen worden om de instroom te vergroten en de uitval in de portfolio zo klein mogelijk te maken, zodat de netto realisatie groeit.

Tabel 1 Overzicht stand van zaken hernieuwbare energieopwekking

Hernieuwbare bron	2016	2017	Doelstelling 2023
Biomassa	5,4 PJ	Nog niet bekend	10,5 PJ
Omgevingsenergie (geothermie, bodem en buitenlucht)	0,72 PJ	0,79 PJ	2,4 PJ
Windenergie	0,25 PJ	0,26 PJ	1,4 PJ
	42,5 MW	42,5 MW	
Zonne-energie (elektriciteit en warmte)	0,67 PJ	0,84 PJ	1,9PJ
Waterkracht	0 PJ	0 PJ	nvt

Biomassa

Cijfers

Voor 2017 zijn nog onvoldoende cijfers beschikbaar om een totaalplaatje te geven van de hernieuwbare opwek met biomassa. We zijn hierbij onder andere afhankelijk van cijfers van het CBS. Uit de biomassacijfers van 2016 kunnen we concluderen dat een belangrijke bijdrage wordt geleverd door Twence. Ongeveer 45% van de hernieuwbare opwek uit biomassa in Overijssel, is afkomstig van de afvalverbrandingsinstallatie en bioenergiecentrale van Twence in Hengelo. Houtkachels bij particulieren (33%), houtketels bij bedrijven (11%) en energie uit biogas (10%) volgen daarna.

Gerealiseerd zijn in 2017 onder andere

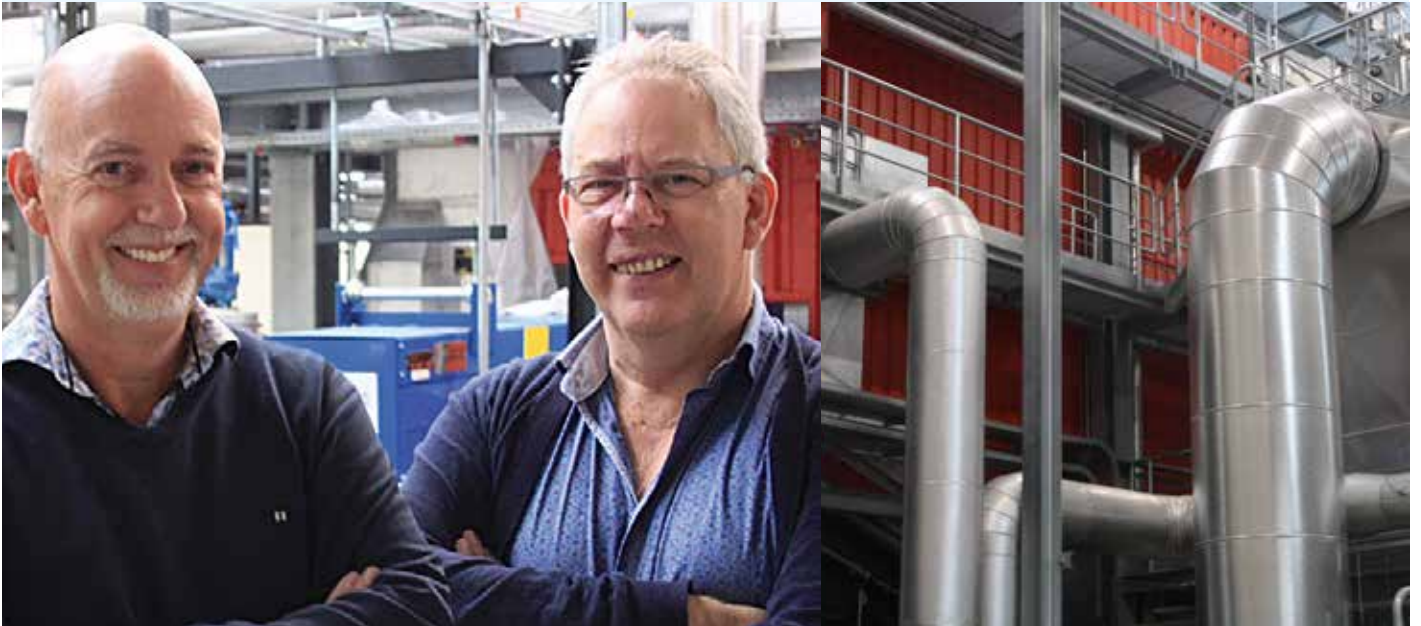
- Biocentrale Friesland Campina - Brouwer Balkbrug
- Bio WKK Daarlerveen
- Agro Energie Hardenberg
- Vergister Goor (Bio Energie Twente)
- Groengas Twenterand en Broekhuis Koegas Deurningen (HoSt)
- Monovergisters Noord Deurningen (3 draaien, 4 in planning)
- Biogasnetwerk Twente (invoeden groen gas in aardgasnet in Almelo)

In ontwikkeling

- Energiefabrieken Waterschappen in Hengelo en Zwolle, in aanbouw
- Biogashub Oxe in ontwikkeling (SDE+ verkregen)
- Mestvervaardingsinstallatie Zenderen, PIP gestart

Brouwer Biocentrale Balkbrug

In november 2017 is de houtgestookte verbrandingsinstallatie van Brouwer in Balkbrug in werking gegaan en werd de eerste stoom en stroom opgewekt. De stoom wordt geleverd aan Friesland Campina. Zij kunnen daardoor 5.5 miljoen kuub aardgas vervangen door "groene" stoom. De stroom, die voldoende is voor 1.100 huishoudens, levert Brouwer terug aan het net. De biocentrale is gerealiseerd dankzij een bijdrage van het Energiefonds Overijssel: 2,84 miljoen euro in de vorm van een lening en 1,5 miljoen euro in de vorm van participatie.'

Bodem, buitenlucht en aardwarmte

Overijssel heeft één aardwarmteproject (geothermie) in de Koekoekspolder. De opbrengst hiervan is al een aantal jaren redelijk stabiel. Om de ambitie te halen is een aantal extra geothermieprojecten nodig. Bij de onderbouwing van Nieuwe Energie Overijssel is er van uit gegaan dat de bijdrage van aardwarmte kan groeien tot 1,6 PJ (1.600 TJ) met 2 tot 4 extra projecten. Daarnaast is in de cijfers meegerekend hoeveel warmte en koude wordt onttrokken aan bodem en buitenlucht, bijvoorbeeld met warmtepompen. Dit laat een (autonome) groei zien. De data voor 2017 zijn al weergegeven, maar nog niet helemaal compleet voor de koude-onttrekkingen. Het verschil zal beperkt zijn.

Zon

Cijfers

Dit cijfer bevat zowel de opwek van elektriciteit als warmte. Het doel is om (afgerond) 2 PJ (1.900 TJ) te hebben gerealiseerd in 2023. Eind 2017 is 843 TJ gerealiseerd, waarvan 744 TJ elektriciteit (met zonnepanelen) en 99 TJ warmte (bijvoorbeeld door middel van zonneboilers voor warm water). Van 2018 tot 2023 zal dus ongeveer 1.100 TJ gerealiseerd moeten gaan worden. Dat kan worden vergeleken met het elektriciteitsverbruik van ongeveer 87.000 huishoudens¹.

¹ Uitgaande van een gemiddeld verbruik van 3.500 kWh/jaar per huishouden

Uitgedrukt in opgesteld vermogen is 56 MW operationeel in 2017 en nog eens 38 MW in aanbouw.

Gerealiseerd

- Zonnedak Scania in Zwolle (in 2018)
- Zonnepark Boeldershoek Enschede
- Zonnepark de Groene Weuste in Wierden (in 2018)
- Zonneparken Kampen (Wezenberg en Weever)
- Zonnedak Twente Milieu in Enschede

In ontwikkeling

- Zonnepark en opslag Heeten in aanbouw
- SDE verkregen voor 314 MW

Wind

Cijfers

De opbrengst van windenergie in Overijssel was 263 TJ in 2017. In het programma Nieuwe Energie Overijssel wordt beoogd om uit te komen op 1,4 PJ (1.400 TJ). Om de beoogde doelstelling te halen is dus nog ruim 1.100 TJ nodig.

- 43 Mwe operationeel

Projecten

Gerealiseerd

- -6 MW (tijdelijk verwijderd, repowering in Staphorst (de Lichtmis)

In ontwikkeling

- Groen licht Raad van Staten voor windpark Veenwieken (Hardenberg en Ommen): 23,5 MW
- Bestemmingsplan Dalfsen akkoord in gemeenteraad (Nieuwleusen synergie): 8,4 MW
- Principebesluit gemeente Staphorst: 12 MW

2.4 Voortgang cluster Infrastructuur en warmte

De energie-infrastructuur vormt een belangrijke randvoorwaarde voor de opwekking en transport van hernieuwbare energie. Op lokaal niveau wordt de afstemming van opwekking en distributie steeds belangrijker. Ook de warmtetransitie – van het aardgas af – heeft grote gevolgen voor de energie-infrastructuur. In 2017 heeft het cluster presentaties gegeven aan gemeenten over de uitdaging die er ligt. Gemeenten zijn mede verantwoordelijk voor ruimtelijke ordening en de regie in de ondergrond (lange termijn infraontwikkeling). Voor de netwerkbeheerders is het van belang om in een vroegtijdig stadium betrokken te zijn. Zij kunnen dan de (on)mogelijkheden van ontwikkelingen aangeven en hun infrastructuurplannen tijdig aanpassen op deze ontwikkelingen. In 2017 heeft Enexis bijvoorbeeld de Twentse Energie Strategie ondersteund. Het energiebestemmingsplan is hier een duidelijke bouwsteen.

Warmteplannen

In het Klimaatakkoord is opgenomen dat gemeenten een warmtetransitievisie opstellen, waarin staat wanneer welke wijk van het aardgas af gaat en wat de mogelijke oplossingen zijn. Ook maken zij per wijk een uitvoeringsplan warmte met een concrete oplossing en aanpak. Vooruitlopend daarop heeft een aantal gemeenten al in 2017 gewerkt aan een warmteplan. In Hengelo en Enschede is voor de hele gemeente inzicht in mogelijke oplossingen en is gestart met de uitwerking van twee wijken. Negen Overijsselse gemeenten hebben zich als partner aangesloten bij de Green Deal Aardgasvrije wijken. Provincie Overijssel is in IPO verband partner van deze Green Deal.

Energietafel

In december 2017 is een Energietafel over infrastructuur en warmte geweest, waar Provinciale Staten zijn geïnformeerd over netbeheer, infrastructuurplanning en de uitdaging van de warmtetransitie.

Grid Flex Heeten

De wijk De Veldegge in Heeten is begonnen met GridFlex, een proefproject om de haalbaarheid van een lokale energiemarkt te onderzoeken. Het idee is dat de stroom die er lokaal wordt opgewekt en die niet direct ter plaatse nodig is, kan worden opgeslagen in zeetzoutbatterijen en lokaal verhandeld. Daarmee wordt het elektriciteitsnet minder belast en kunnen het verbruik en de opwek van duurzame energie beter op elkaar worden afgestemd. De kennis die met dit project wordt opgedaan, kan de maatschappij veel geld opleveren. De provincie Overijssel draagt bij met subsidies, advies en informatie.

2.5 Voortgang cluster Mobiliteit

De doelstelling voor Verkeer en vervoer ligt op een daling van het energieverbruik met 1,1 PJ tot 33,9 PJ per jaar in de periode 2015-2023. De cijfers over 2017 zijn nog niet beschikbaar, waardoor deze niet in deze voortgangsrapportage opgenomen konden worden. In 2017 lag de focus vooral nog op de transitie naar andere, duurzame mobiliteit. Vanuit het uitvoeringsprogramma mobiliteit is vooral ingezet op het stimuleren van de fiets d.m.v. investeringen in aantrekkelijke, snelle en veilige fietsroutes en acties gericht op het beïnvloeden van het gedrag.

Wat betreft de uitgevoerde projecten kunnen wij het volgende melden: er zijn investeringen gedaan in aantrekkelijke, snelle en veilige fietsroutes. Ook heeft het regionale kernnet openbaar vervoer een kwaliteitsverbetering gekregen door de start van de nieuwe, moderne treinen van Keolis op de verbindingen Zwolle-Enschede en Zwolle-Kampen.

Op het gebied van schone mobiliteit is in 2017 een aantal projecten in gang gezet, maar deze lopen door tot in 2018. Zo is begonnen met de aanbesteding voor een geleidelijke plaatsing van ongeveer 2.500 laadpunten voor elektrische auto's in de openbare ruimte. Hierbij is de samenwerking gezocht en gevonden met vrijwel alle gemeenten in Overijssel en ook met de provincie Gelderland. Een tweede groot project betreft de aanbesteding van de OV-bussen, gericht op invoering in 2020. In navolging van landelijke afspraken wordt hierin gewerkt naar een geleidelijke instroming van elektrische bussen en bijbehorende laadinfrastructuur op strategische plekken in het lijnennet. Een derde spoor betreft deelname aan een landelijk consortium gericht op elektrificering van veerponten, hetgeen voor de scheepsbouwindustrie als voorbeeld kan dienen voor verduurzaming van binnenvaart en zeevaart. Binnen Wegen en Kanalen is vanuit een landelijke "green deal" een start gemaakt met de circulaire aanleg van weginfrastructuur.

Tot slot is een brainstormbijeenkomst geweest voor het stimuleren van de inkoop van duurzame voertuigen bij onze Kernpartners Nieuwe Energie Overijssel. Er is gekeken of er bij nieuwe contracten van voertuigen duurzame voertuigen toepasbaar zijn in het wagenpark. Onze kernpartner Enexis, die hierin al vergaande stappen heeft genomen, diende hierbij als voorbeeld. Dit heeft geleid tot de aanschaf van een aantal elektrische (pool)auto's.

2.6 Voortgang cluster Lokale Initiatieven

De ambitie is dat er jaarlijks 15 lokale energie-initiatieven worden gerealiseerd. Het totaal aan actieve collectieve initiatieven eind 2017 betreffen 80. In 2017 zijn er voor lokale energie initiatiefnemers diverse projecten en bijeenkomsten georganiseerd. Binnen het thema Lokale Energie Initiatieven wordt gewerkt aan het ondersteunen van initiatiefnemers in het verder professionaliseren van hun initiatief.

Tabel 2 Stand van zaken aantal lokale energieinitiatieven

Soort Initiatief	Actief
Buurkracht	32
Collectieve initiatieven	80
Totaal	112

Projecten

Hieronder staan een paar concrete projecten vermeld waar binnen dit thema in 2017 aan gewerkt is.

- Oprichting Platform Lokale Energie Initiatieven in Overijssel (PLEI), 27 juni 2017
- Kennisfestival lokale energie initiatieven

Buurkracht

Buurkracht helpt buurten die aan de slag willen met energiebesparing. Ze helpen bij de sociale activatie van de buurt en bij het onder de aandacht brengen van besparingsacties. Buurten krijgen o.a. een persoonlijke buurtbegeleider en ondersteuning met onafhankelijk advies. Inmiddels werken al in 41 Overijsselse buurten inwoners samen aan energiebesparing vanuit Buurkracht.

IMOverijssel

De Initiatiefmakelaardij Overijssel (IMOverijssel) bestaat uit ervaringsdeskundigen die hun inhoudelijke kennis, contacten en inzichten van duurzame lokale energie-initiatieven graag delen met anderen. Ze fungeren als klankbord en helpen bij het bedenken van een succesvolle aanpak. Een greep uit de prestaties:

- 32 nieuwe aanvragen voor ondersteuning, waarvan 29 nieuwe initiatieven
- Bijdrage aan 4 energiecafés
- 2 workshops verzorgd tijdens het Kennisfestival
- Begeleiding initiatieven van de Energy Pitch
- Betrokken bij 2 landelijke werkgroepen
- Deelname met stand aan verschillende duurzaamheidsmarkten (+/- 5)
- Ontwikkeling van verschillende kennisdocumenten (t.b.v. de Kennisbank)

Realisatie projecten door lokale initiatieven

- Postcoderoos Tuindorp Hengelo
 - Postcoderoos Energiecoöperatie Wieden-Weerribben
 - Pelletketels De Groene Kolenboer
 - Zonedak Bergweide Deventer
 - Zonedak Enschede Energie
- Samen goed voor ca. 4,5 TJ per jaar

Postcoderoos Tuindorp

De wijk Tuindorp in Hengelo heeft een beschermd dorpsgezicht. Zonnepanelen doen afbreuk aan de uitstraling van de wijk. Toch wilden bewoners graag duurzame energie opwekken en gebruiken. Daarom hebben bewoners in 2017 een zonnecollectief opgericht en zijn zij een postcoderoosproject gestart. In overleg met woningcorporatie Welbions konden de bewoners investeren in 700 zonnepanelen op het dak van een nabijgelegen appartementencomplex. Daardoor kunnen zij toch profiteren van duurzame energie. De initiatievenmakelaar Overijssel heeft het project ondersteund.

3. Plannen van aanpak

Nieuwe Energie Overijssel 2018

In dit hoofdstuk is per thema een samenvatting gemaakt van de plannen van aanpak van de verschillende uitvoeringsclusters. Er is per thema gekeken naar wat er is opgenomen in het investeringsvoorstel PS/2016/1064 en welke projecten er in 2018 worden gestart. Door de uitvoeringsclusters zijn in het najaar van 2017 plannen van aanpak gemaakt voor 2018 en een Uitvoeringsagenda (projectenlijst). De Uitvoeringsagenda 2018 telt in totaal 149 energieprojecten, waarvoor ca. 13,6 mln aan provinciale middelen is begroot. In tegenstelling tot het investeringsvoorstel PS/2016/1064 van 2017, is het plan van aanpak van het thema Innovatie voor 2018 uitgewerkt. Binnen de plannen van aanpak 2018 is Innovatie daarom wel als apart thema opgenomen.

3.1 Plan van aanpak cluster Industrie & Bedrijven

Uitvoeringsprogramma Nieuwe Energie 2017-2023

Ruim 40% (40PJ) van het totale energieverbruik in Overijssel is afkomstig van bedrijven. Aandacht voor het energiegebruik van bedrijven is dan ook een relevant onderdeel van het programma Nieuwe Energie Overijssel. In de uitvoeringstrategie Bedrijven en Industrie staan eigenaarschap, samenwerking en participatie van bedrijven en andere partijen centraal. De rol van de kernpartners is gericht op agendering, facilitering en financiering. Het programma richt zich zowel voor MKB als de industrie op de volgende thema's.

1. Energiemanagement en branche-aanpak
2. Bedrijventerreinen
3. Duurzame opwek
4. Innovatie en Kennistransfer
5. Toezicht en handhaving

Projecten 2018

Hieronder is per thema een aantal projecten toegelicht waaraan in 2018 binnen het cluster Bedrijven en Industrie wordt gewerkt. De projecten zijn gericht op het realiseren van energiebesparing en/of het opwekken van duurzame energie door de ondernemers:

1. Energiemanagement en branche-aanpak

Doelgroep voor deze projecten zijn groepen bedrijven binnen sectoren of op een bedrijventerrein. Bedrijven nemen deel aan een langdurig proces van energiemaatregelen, planning, implementatie en handhaving.

Onder dit thema vallen o.a. de volgende projecten:

- Energie Koplopersgroep: 8 grotere energieverbruikers die gezamenlijk aan de slag zijn om energiemanagement in te voeren in hun organisatie. In 2017 is de eerste groep van 7 bedrijven afgerond en een 2e groep gestart. Naast het delen van kennis hebben zij elkaar ook geïnspireerd om hun ambities op te schroeven.

Het stimuleren van energiebesparing bij brancheverenigingen:

- de installatiebranche (UNETO-VNI): een onderzoek en bijeenkomst naar de installatiebranche. Met UNETO VNI en het onderwijs zijn we daarnaast op zoek naar innovatieve ideeën voor de renovatie van bedrijfshallen
- LTO voor agrariërs; ontwikkelen van een plan om de financiering van asbest i.c.m. zonnepanelen te organiseren.
- kunststof en chemiesector; een onderzoek naar reststromen in de chemiesector
- de EPK (Energie Prestatie Keurmerk) van VNO-NCW (MKB Energy Check up voor retail, horeca en kantoren) en van de Metaalunie. In de wet Milieubeheer worden de regels voor bedrijven aangescherpt, zij moeten actief melden aan het bevoegd gezag welke energiebesparende maatregelen (met een terugverdientijd van 5 jaar of minder) zij hebben genomen, welke zij nog moeten nemen en wanneer deze gepland zijn. De online tool van de EPK ondersteunt bedrijven hierbij.

2. Bedrijventerreinen

Dit thema gaat uit van een gebiedsgerichte aanpak. We onderscheiden hierin twee type projecten:

- Grote restwarmte projecten zoals de restwarmte van Twence in Enschede en van Wavin in Hardenberg. Hierin werken provincie en gemeente (en de andere partners) samen.
- Een aanpak van de bedrijventerreinen via Parkmanagement en/of bedrijfskringen. VNO-NCW heeft een voorstel geschreven om hiermee te gaan experimenteren: hoe kunnen bedrijven op een terrein ontzorgd worden als het gaat om energiebesparing, opwek, circulair produceren. Dit zit nog in de ontwikkelingsfase.

3. Duurzame opwek

Bedrijfsdaken en bedrijventerreinen bieden verschillende mogelijkheden voor energieopwekking. Denk aan biomassa installaties op bedrijventerreinen, wind op bedrijventerreinen en zon op bedrijfsdaken. Voor dat laatste onderwerp zijn er bijvoorbeeld informatiesessies georganiseerd voor bedrijven en worden PV-coöperaties op bedrijven terreinen ondersteund.

4. Innovatie en Kennistransfer

Hieronder valt het project om een concept te ontwikkelen voor renovatie van bedrijfshallen tot Nul-op-de-meter-hallen door consortia en kennisinstellingen. Voor de overige projecten zie het thema Innovatie.

5. Toezicht en handhaving

Bovenstaande acties zijn gericht op stimuleren (de wortel). Maar als overheden hebben we ook een stok. Beide omgevingsdiensten hebben een plan opgesteld om de handhaving op energie vorm te geven. In het plan is aandacht voor scholing en instrumentarium, maar er zijn ook middelen voor toezicht. Deze taak valt onder het bevoegde gezag van deels de provincie en voor een groot deel de gemeenten. Uitvoering ligt bij de Omgevingsdiensten, de middelen zijn in 2017 toegekend.

Wat betekent dit voor ondernemers?

Het cluster bedrijven & industrie organiseert en activeert netwerken. Met deelname aan deze netwerken krijgt een bedrijf of ondernemer sneller en makkelijker steun of kan hij/zij worden ontzorgd om binnen het bedrijf de energievoorziening te verduurzamen. Een netwerk kan gebiedsgericht zijn (bedrijventerrein, ondernemersvereniging (binnen bijvoorbeeld een gemeente), of branche- of sectorgericht zijn (bijv. metaalbedrijven, Retail, kunststof). Een netwerk kan ook thematisch worden opgebouwd met ondernemers die met eenzelfde instrument of aanpak (willen) werken. Voor het werken met of binnen een netwerk organiseert het cluster bedrijven & industrie onderlinge samenwerking. Binnen de netwerken werken we samen met:

- Brancheorganisaties, ondernemers vertegenwoordigende organisaties;
- Bedrijventerreinen parkmanagers;
- Gemeenten, provincie;
- Installatiebedrijven en adviseurs;
- Ondernemers zelf en ambassadeurs;
- Financiers, investeerders;
- Lokale initiatieven.

Zonnedak Scania

In 2017 is Scania in Zwolle begonnen met de aanleg van een zonnedak. De realisatie daarvan is ondersteund met een lening uit Energiefonds Overijssel. In 2018 is het (op dat moment) grootste zonnedak van Nederland geopend. Het project bestaat uit 22.000 zonnepanelen, die samen meer dan 5 miljoen kWh elektriciteit per jaar produceren. Dat is 60-70% van alle energie die Scania op jaarbasis gebruikt. Scania behoort tevens tot de Energie koplopers-groep en wil uiteindelijk een energie-neutrale truckproductielocatie worden.

3.2 Plan van aanpak cluster Gebouwde Omgeving

Uitvoeringsprogramma Nieuwe Energie 2017-2023

Het beleid van het programma Nieuwe Energie Overijssel was tot op heden gericht op een sectorale aanpak met afzonderlijke projecten voor de koopsector, sociale huursector en het maatschappelijk vastgoed. In het Uitvoeringsprogramma Nieuwe Energie 2017-2023 is aangegeven dat we in Overijssel gebiedsgericht willen gaan werken. Eind 2017 en begin 2018 is in een plan van aanpak uitgewerkt hoe dit vormgegeven gaat worden in de zogenoemde Gebiedstransities. Op deze manier helpen we bewoners en bedrijven om versneld van het aardgas af te raken. Om deze aanpak te ondersteunen wordt gewerkt aan de oprichting van een expertisecentrum.

Wat is een gebiedstransitie?

Onder een gebied verstaan we een gebied met enige logische ruimtelijk-economische of sociale samenhang. Een gebied kan zijn een woonwijk, kleine kern of bedrijventerrein. Een integrale gebiedstransitie heeft in beginsel betrekking op:

- Fysiek-technische verduurzaming van vastgoed, netwerken en de ruimtelijke inrichting (waaronder klimaatadaptatie);
- De financieel-economische business case van de wijk;
- Het sociaal-maatschappelijk proces in het gebied;
- Projectorganisatie waarin de belangrijkste stakeholders deelnemen (gemeente, netbeheerder, corporatie, bedrijven, bewoners etc.)

Uiteraard is ieder gebied uniek en is de lokale situatie bepalend voor de mate van integraliteit in de aanpak, de te betrekken bewoners, woningbouwcorporaties e.d. of het meest kosten-efficiënte energiesysteem. Gebiedstransities zijn gemeentelijke projecten. Echter, lang niet alle gemeenten zijn in staat een dergelijk integraal project op te tuigen, laat staan meerdere projecten tegelijk in één gemeente. Het is niet mogelijk of wenselijk dat iedere gemeente alle kennis en kunde in huis heeft en toch willen we de uitvoering zo snel mogelijk op gang krijgen, in alle gemeenten.

Werken aan een basisaanpak

De omvang van de opgave vraagt om enige mate van routine om de uiteindelijke doelen te realiseren. Er is een groot aantal 'gemene delers' - acties en activiteiten, processtappen en financiële en organisatorische aspecten – dat geldt voor elke wijk/elk gebied dat in transitie gaat. Dat biedt mogelijkheden voor centrale ondersteuning en de ontwikkeling van een basisaanpak waarop kan worden gevarieerd. Zo maken we de opgave behapbaar. Deze routine wordt bij voorkeur ontwikkeld op wijkniveau waarbij de focus ligt op de samenhang tussen sociale, ruimtelijke, technische en financieel-economische aspecten en waarbij er ruimte wordt gecreëerd voor maatwerk in elke afzonderlijke situatie.

Expertisecentrum Energietransitie

De alliantie Nieuwe Energie Overijssel heeft ervoor gekozen een Expertisecentrum Energietransitie op te zetten. Het expertisecentrum wordt bemenst door alle kernpartners, maar is een aparte en onafhankelijke organisatie. Daarmee ontstaat de mogelijkheid om:

- De samenwerking tussen de kernpartners op een vernieuwende manier vorm te geven;
- Centraal te investeren in hulpvragen die bij meerdere gebiedstransities spelen;
- Expertise te verzamelen, verder op te bouwen vanuit de praktijk en beschikbaar te stellen aan gemeenten / gebieden en partners;
- Nieuwe innovaties toe te passen in gebiedstransities.

Vanuit het expertisecentrum kan nauw worden samengewerkt met andere instituten zoals universiteiten en hogescholen, RVO, TNO of andere (landelijke) kennis- en onderzoekcentra zoals het kenniscentrum Warmte.

De Groene Club

De provincie Overijssel draait samen met de provincie Zuid-Holland en Gelderland mee in het project de Groene Club, waarvan de de KNVB projectleider is. Het doel is om de komende drie jaar 150 sportverenigingen in Overijssel te verduurzamen. In 2017 is begonnen met een pilot van 30 clubs, waarvan 10 uit Overijssel. Begin 2018 ontvingen de clubs een energieadvies op maat. Zes clubs gingen direct met de quick wins aan de slag. Zij vervingen hun binnenverlichting voor LED, pasten waar mogelijk tijdschakelaars en bewegingssensoren toe op energieverbruikers en plaatsten strokengordijnen in de koelcel. Voetbalclub Achilles'12 in Hengelo en Tennisclub Nijverdal vervingen ook meteen hun veld- en baanverlichting door LED, goed voor een besparing van 20.000 kWh. Op dit moment is de Groene Club bezig met het creëren van inkoopmogelijkheden om de grotere duurzaamheidsmaatregelen voor verenigingen te realiseren.

Huursector en maatschappelijk vastgoed

Naast de gebiedstransities zetten we het beleid richting de huursector en het maatschappelijk vastgoed door.

Huursector: Op het gebied van de huursector is in 2018 ingezet op het samenwerken en toetreden van de Woningcorporaties tot de alliantie Nieuwe Energie en projecten zoals de routekaart 2050, waarin prestatie-afspraken worden opgenomen met de woningcorporaties en het ondersteunen van huurdersverenigingen door de inzet van wooncoaches.

Maatschappelijk Vastgoed: Op het gebied van het Maatschappelijk vastgoed wordt het project Duurzame Scholen gecontinueerd. Voor de scholen betekent dit dat we streven naar een verdubbeling van het aantal bereikte basisscholen van ruim 200 scholen in 2017 naar 400 in 2018. Daarmee hebben we eind 2018 tweederde van alle basisscholen in Overijssel in beeld en geïnformeerd over verduurzamingsmogelijkheden. Energiefonds Overijssel biedt financiering aan bedrijven die verduurzaming voor instellingen van voortgezet onderwijs realiseren.

Van alle leningen die het Nationaal Energiebespaarfonds (NEF) in 2017 verstrekte, gaat 18% naar inwoners van Overijssel. Daarmee is onze provincie netto de grootste afnemer van energiebespaarleningen.

Projecten en ambities in 2018

- Gebiedsgerichte aanpak is gekoppeld aan minimaal 10 wijken in gemeenten, zowel woonwijken als bedrijventerreinen.
- Toetreding woningcorporaties tot de alliantie Nieuwe Energie Overijssel.
- In kaart brengen opgave en bijdrage woningcorporaties
- In de loop van 2018 wordt gestart met het expertisecentrum Gebouwde Omgeving.
- 400 basisscholen in Overijssel zijn bereikt met het project Duurzame Scholen
- Start met het opschalen van het verduurzamen van minimaal 150 sportclubs binnen Overijssel voor de komende drie jaren.
- Elke gemeente heeft een energieloket met neutrale voorlichting over woningrenovatie (kan ook in samenwerkingsverband tussen gemeenten)

Congrestival Nieuwe Energie Overijssel

Op 31 mei 2018 vond het Congrestival Nieuwe Energie Overijssel plaats voor iedereen in het netwerk van Nieuwe Energie Overijssel: bestuurders, gemeenteambtenaren, ondernemers, wetenschappers en innovators. Het thema van het Congrestival was gebiedstransitie: leefbare wijken en gezonde bedrijventerreinen. Voorafgaand werd een pre-event warmtekansen gehouden. Het was een geslaagd congres waarop 300 deelnemers de kracht van het netwerk hebben benut.

3.3 Plan van aanpak cluster Energieopwekking

Uitvoeringsprogramma Nieuwe Energie 2017-2023

In het uitvoeringsprogramma Nieuwe Energie Overijssel 2017-2023 is, naast het terugbrengen van de energievraag door energiebesparing, een doelstelling opgenomen van het thema Energieopwekking. Deze doelstelling richt zich op het vergroten van de opwekcapaciteit naar circa 20 PJ in 2023. Daarvan is meer dan 10 PJ in de vorm van biomassa, 2,4 PJ door bodem, 2 PJ door zonnepanelen, 1,4 PJ uit wind, 2,4 PJ in de vorm van biobrandstoffen en de overige 1,6 PJ door opwekvormen zoals restwarmte. Dit willen we bereiken door enerzijds het faciliteren van initiatieven, draagvlak en kennisuitwisseling, anderzijds door het financieel ondersteunen van concrete projecten op het gebied van, zonne-, wind-, bio-energie, bodemenergie en energie uit water.

Verder staan er in het uitvoeringsprogramma vier actielijnen benoemd waarin diverse activiteiten centraal staan. Deze actielijnen zijn: Maatschappelijk draagvlak, Portfoliomanagement, Innovatie en Ruimtelijke ordening. Binnen deze actielijnen worden zoal de volgende acties ondernomen:

1. Maatschappelijk draagvlak: Er worden voorlichtingssessies biomassa op bedrijventerreinen georganiseerd, voorlichtingssessies over zonnepanelen met duurzame warmte-voorzieningen voor onderwijsinstellingen in Twente en er vindt ondersteuning plaats voor de biomassa-energie taskforce duurzaamheid, om bio-energie duurzaam te houden.
2. Portfoliomanagement: Binnen het portfoliomanagement wordt de voortgang van de verschillende energieopwek-projecten gemonitord en wordt er geanalyseerd hoe projecten versneld kunnen worden.
3. Innovatie: onderzoeken naar innovatieve Pyrolyse, bio-energie en waterkracht (bijvoorbeeld de Lintur turbine) waterstof installaties worden in samenwerking met bedrijven en instellingen ontwikkeld.
4. Ruimtelijke ordening: In deze actielijn wordt inzichtelijk gemaakt wat de meest geschikte locaties zijn waar projecten tegen zo laag mogelijke maatschappelijke kosten kunnen worden gerealiseerd. Daarnaast wordt inzichtelijk gemaakt in een 3D model wat de ruimtelijke impact is van energieopwekking. Gemeenten kunnen gebruik maken van deze modellen

Het thema Blauwe Energie of beter gezegd Energie uit water, is een nieuwe 5e actielijn binnen het thema Energieopwekking. In 2018 wordt vanuit dit thema de potentie van energie uit water verkend en dan met name warmte- en koudewinning, drijvende zonnepanelen en daar waar mogelijk waterkracht. Uit de 1e fase van deze verkenning blijkt dat de kansen voor thermische energie het grootst zijn: in Overijssel kan in theorie ca. 14% van de warmtevraag bij huishoudens en bedrijven gedekt worden. Gemeenten zoals Deventer en Zwolle hebben een groot interesse in deze techniek om de warmtevraag in stedelijke gebieden te verduurzamen. Uit diepe plassen kan rechtstreeks koude gewonnen worden voor bijvoorbeeld koeling van datacentra. De Leemslagenplas bij Almelo en een plas bij Steenwijk zijn daar voorbeelden van. Door drijvende zonnepanelen op plassen kan in Overijssel in totaal 33% van de vraag naar elektriciteit voor huishoudens en bedrijven worden gedekt. In Zwolle worden binnenkort op twee zandwinplassen zonnepanelen gelegd.

Daarentegen zijn de kansen voor waterkracht in Overijssel beperkt vanwege het lage verval in de rivieren en andere belangen zoals de scheepsvaart in de IJssel. Kansen bij stuwen worden steeds meer benut: in de Vecht zal de oude waterkrachtcentrale De Haandrik geheel vernieuwd worden en bij de stuw Vechterweerd zal een voorbeeldturbine komen. Of kleine waterturbines in Nederland kansrijk en rendabel zijn, moet nog nader uitgezocht worden, zoals in het Interreg project FLASH (Feasible Low head Applicable Small Hydropower). Voor waterkracht is innovatie nodig voor kleine, visvriendelijke turbines.

In het kader van deze potentiëstudie worden in 2018 in Overijssel 5-6 casussen doorgerekend op haalbaarheid. Er worden twee Energiefabrieken van de waterschappen (Zwolle en Hengelo) gerealiseerd waar de slibverwerking van de waterschappen gecentraliseerd wordt en de biogasopbrengst door innovatieve technieken zal stijgen.

Projecten 2018

In de projecten voor 2018 is te zien hoe verbindingen gelegd en samenwerking gezocht wordt met andere taakgroepen en stakeholders. Hier enkele voorbeelden:

- Bij het verhogen van het maatschappelijk draagvlak voor opwekking wordt samengewerkt met maatschappelijke organisaties, zoals NMO;
- Verduurzaming gebouwde omgeving (EFRO project GO-Duurzaam) voor ontwikkeling van warmte-plannen in Enschede en Hengelo, samen met Pioneering en gemeenten;
- Inzicht in ruimtelijke impact energieopwekking bij gemeenten: modellen zijn in samenwerking met netbeheerders, NMO en de provincie opgesteld en beschikbaar;
- Zon, duurzame warmte en WKO op bedrijventerreinen: realiseren van concrete projecten op 10 bedrijventerreinen in samenwerking met VNO-NCW, MKB-bedrijven, parkmanagers, NMO en gemeenten;
- Zonnepanelen en duurzame warmtevoorzieningen (houtketels/ warmtenetten) voor onderwijs-instellingen in Twente: 10 -20 duurzame scholen, met netbeheerder, NMO, provincie en gemeenten;
- Verkenning potentie van energie uit oppervlaktewater: warmte- en koude-winning, stromingsenergie en zon op oppervlaktewater. Samen met de waterschappen, Rijkswaterstaat en de vier Noordelijke provincies wordt dat in beeld gebracht en voor 5 tot 6 kansrijke locaties worden haalbaarheidsstudies gedaan om met geïnteresseerde partijen tot realiseerbare projecten te komen;
- Burgerparticipatie bij windenergie in Staphorst, Zwolle, Olst-Wijhe en Borne/Hof van Twente;
- Ontwikkeling geothermie Zwolle en Kampen.

Werksessies

De taakgroep organiseert naast deze concrete projecten dit jaar drie werksessies:

1. aparte sessies voor zon, wind, bio en de andere duurzame energievormen; en
2. sessies waarbij BeON zich wat breder opstelt dan bio-energie.

Deze sessies gaan dan onder meer over:

- status van de projecten die in de pijplijn zitten (portfoliomanagement) en hoe bottlenecks weggenomen kunnen worden;
- helder maken wat projectontwikkeling precies is (lasten en lusten, risico's, kosten, beheerfase);
- financiering van projectontwikkeling en de -realisatie (met EFO, andere publieke en/of private financiers en investeerders).

Convenant BEON – Provincie Overijssel

In april 2018 ondertekenden Bio-Energie Cluster Oost-Nederland (BEON) en de provincie Overijssel een convenant waarin ze hebben afgesproken ook de komende drie jaar nauw samen aan de verduurzaming van het energieverbruik in Overijssel. Afgesproken is dat BEON het voortouw neemt om de hoeveelheid opgewekte bio-energie in Overijssel te laten stijgen van 6 naar 10 Petajoule per jaar. Hierdoor kunnen meer dan 200 directe arbeidsplaatsen worden gecreëerd en wellicht wel het dubbele aan indirecte arbeidsplaatsen. De provincie Overijssel verleent hiervoor een subsidie van 195.000 euro.

3.4 Plan van aanpak cluster Infrastructuur en Warmte

Uitvoeringsprogramma Nieuwe Energie 2017-2023

Het uitvoeringsprogramma Nieuwe Energie beschrijft het belang van de toekomstbestendigheid van de energie-infrastructuur. De verduurzaming is heel zichtbaar in de gebouwde omgeving, in klein- en grootschalig hernieuwbare opwek en duurzame mobiliteit. Veelal buiten het zicht van de maatschappij verandert ook het energienet. Veranderingen aan de vraagkant en ontwikkelingen aan de aanbodkant van energie maken het steeds lastiger om vraag en aanbod van energie zodanig op elkaar af te stemmen, dat de voorzieningszekerheid en betaalbaarheid op een adequaat niveau wordt geborgd. Om dit wel te kunnen behouden moet het totale systeem intelligenter worden. De bestaande infrastructuur, het aanbod van energie en de klantbehoefte moeten optimaal op elkaar worden afgestemd.

Het thema Energie-infrastructuur en Warmte verbindt de andere thema's, die gaan over duurzame opwekking en de rol van eindgebruikers. Energie-infrastructuur is essentieel in het proces van de energietransitie, omdat dit het proces kan versnellen of belemmeren. De activiteiten die in het kader van de energie-infrastructuur worden uitgevoerd zijn voorwaardenscheppend voor het halen van de doelstelling van het uitvoeringsprogramma Nieuwe Energie.

De warmtetransitie speelt een bepalende rol in toekomstbestendige energie-infrastructuur. De overgang naar een niet-fossiele warmtevoorziening heeft, afhankelijk van de gekozen oplossingen, altijd gevolgen voor de bestaande gas-, elektriciteit- en/of warmte-infrastructuur. Door de strategie om het verduurzamen van de warmtevoorziening te ontwikkelen in nauwe samenwerking tussen gemeenten en netwerkbedrijven kunnen suboptimale oplossingen worden voorkomen. Bijvoorbeeld door gebeurtenissen zoals renovatieopgaven te benutten voor de overstap naar een niet-fossiele warmtevoorziening. Hiervoor is inzicht in de juiste informatie onmisbaar. De netwerkbedrijven zetten in op de toenemende behoefte aan data-uitwisseling om de energienetten optimaal in te zetten voor de veranderingen die de energietransitie met zich mee brengt.

Warmtebaan Enschede

De Warmtebaan wordt een bijna zes kilometer lange uitbreiding van het bestaande warmtenet, dat draait op warmte van Twence. Dankzij de uitbreiding kan een groter deel van de stad gebruik maken van deze warmte. Ook verbindt de Warmtebaan de (nu nog aardgasgestookte) warmtenetten in Roombeek en Tattersall met Twence. Daardoor krijgen deze netten duurzame warmte en dat levert een besparing op van 4 miljoen m³ aardgas per jaar.

In 2018 is gestart met de aanleg van de Warmtebaan.

Waar zetten we op in?

Acties binnen het cluster zijn gericht op het handhaven van de kwaliteit van netbeheer en infrastructuur (tijdens en na de transitieperiode) en tegelijkertijd op het versnellen van de energietransitie in Overijssel d.m.v. effectief netbeheer. Specifiek helpt het cluster de andere uitvoeringsclusters (sneller) de beoogde doelstellingen te halen. Binnen het cluster zijn drie pijlers te herkennen waarmee andere partijen op het gebied van netbeheer en infrastructuur worden ondersteund.

Met en voor wie werken wij?

In het uitvoeringscluster Energie-infrastructuur en Warmte zijn de provincie Overijssel en de netwerkbedrijven in Overijssel vertegenwoordigd. Dit zijn Rendo groep, Coteq en Enexis groep en de daarbij horende vertegenwoordiging vanuit N-TRA, Cogas en Enpuls. Deze partijen zijn allen in staat om op de thema's infrastructuur en netbeheer belemmeringen weg te nemen of het behalen van de doelen te versnellen.

De aard van het cluster Energie-infrastructuur en Warmte leidt ertoe dat er met praktisch ieder ander cluster binnen het programma een relatie is. Ieder cluster heeft te maken met verbruik en/of opwek van energie in enige vorm waarmee het altijd aan infrastructuur raakt. Meer nog dan bij andere clusters is er een link tussen de clusters Gebouwde Omgeving en Energie-infrastructuur en Warmte. Beide clusters richten zich op de kansen van een gebiedsgerichte (wijk)aanpak. Het cluster Gebouwde Omgeving richt zich op het ondersteunen van gemeenten in een integrale gebiedsaanpak. Het cluster Energie-infrastructuur en Warmte schept infrastructurele randvoorwaarden om dit te realiseren. De eerste is meer praktisch/uitvoerend en procesmatig waar de tweede meer strategisch/tactisch en technisch inhoudelijk is. Gemeenten zijn daarmee, naast de andere uitvoeringsclusters, de belangrijkste stakeholder van het cluster Energie-infrastructuur en Warmte.

Projecten in 2018

- *Quickscan met verduurzamingsopties aanbieden bij gemeenten*
Op meer detailniveau wordt de huidige energiesituatie in beeld gebracht, de opties tot verduurzaming worden verkend, een maatschappelijke kosten-batenanalyse (MKBA) kan worden opgesteld of tot een uitvoeringsplan komen (en uitkomsten intern vertalen naar investeringsplannen). Onderdeel van dit proces zou ook het Model Optimale Regionale Energiemix (MORE) van N-TRA kunnen zijn.
- *Ontwikkelen van een Programmatische Aanpak om te komen tot een duurzame warmtevoorziening met gemeenten en netwerkbedrijven*
Begin 2018 is een start gemaakt met de Programmatische Aanpak met als uiteindelijke doel om de warmteplannen te verweven met de Omgevingsvisies- en plannen van gemeenten. Onderdeel hiervan is de veranderende samenwerking tussen netwerkbedrijven en gemeenten. De samenwerking verandert van vooral korte termijn naar langetermijn-afstemming en van kabels-en-leidingenoverleg naar overleg over energieplannen (van 'smal' naar 'breed').
- *Inventariseren van plannen van verschillende asseteigenaren zoals woningbouwcorporaties en infrastructuurbeheerders*
Deze plannen dienen geïnventariseerd te worden om zo bijvoorbeeld reconstructies en vervangingen beter af te stemmen met het oog op de overgang naar niet-fossiele warmtealternatieven (volgordelijkheid en urgentie) en tot een integrale aanpak te komen voor een wijk of gebied.
- *Confronteren van doelstellingen t.o.v. haalbaarheid in het kader van energie-infrastructuur*
Niet alleen de 'visiemakers', maar ook een afdeling zoals 'Beheer en Onderhoud' is bewust van wat een doelstelling betekent voor de uitvoering. In nauwe samenwerking met het cluster Energieopwekking worden in het kader van de haalbaarheid van doelstellingen bijvoorbeeld ook logische opweklocaties in kaart gebracht.

Financiën

Het grootste aandeel van de infrastructurele kosten zijn investeringen die mede door Enexis worden gedaan. Ennatuurlijk investeert in de warmte-infrastructuur van een aantal steden, met name de Warmtebaan in Enschede (10 mln). De meeste projecten richten zich tot het onderzoeken en in kaart brengen van kansen, die voor een deel ook worden gedekt door Enexis.

Onderzoek aardwarmte Zwolle

De gemeente Zwolle, de provincie Overijssel en de Zwolse woningcorporaties DeltaWonen, SWZ en Openbaar Belang onderzoeken de mogelijkheid om woningen aan te sluiten op een warmtenet dat wordt gevoed met aardwarmte. Het onderzoek moet in beeld brengen of de potentie van aardwarmte in Zwolle-Noord inderdaad kan worden benut en hoe de businesscase van zo'n project eruit moet zien.

Voor de corporaties SWZ, Openbaar Belang en DeltaWonen is aansluiting op aardwarmte een kans om hun woningbezit te verduurzamen. Door de huurwoningen niet langer te verwarmen met aardgas kan 8-10 miljoen kubieke meter aardgas worden bespaard, waarmee zo'n 15 miljoen kilo CO₂ minder vrijkomt. Op 31 mei 2018 ondertekenden de deelnemende partijen een intentieovereenkomst.

3.5 Plan van aanpak cluster Mobiliteit

3.5.1 Uitvoeringsprogramma Nieuwe Energie 2017-2023

In het uitvoeringsprogramma Nieuwe Energie Overijssel 2017-2023 ligt de focus op energie-besparing en het verhogen van het aandeel hernieuwbare energie. Vanuit de omgevingsvisie Overijssel en de onderliggende koersdocumenten mobiliteit zijn deze doelstellingen meegenomen. De “trias mobilica” is gericht op minder, andere en schonere mobiliteit. In het mobiliteitsprogramma wordt gewerkt aan “minder” door het stimuleren van digitale mobiliteit en slimme ruimtelijke ordening, o.a. rond mobiliteitsknooppunten. Bij “anders” wordt de nadruk gelegd op het optimaal faciliteren van de fiets op kortere afstanden en OV bij voldoende bundeling van reizigers op langere afstanden. In het programma Nieuwe Energie Overijssel leggen we de nadruk op “schone” mobiliteit. Vanuit de landelijke brandstoffenvisie richt de duurzame mobiliteit zich in de eerste plaats op de transitie van het gebruik van fossiele brandstoffen naar het gebruik van elektrisch aangedreven voer- en vaartuigen, mogelijk tijdelijk of blijvend aangevuld met biobrandstoffen. Van belang is echter ook om deze schone brandstoffen groen te produceren. Daartoe is een koppeling nodig met hernieuwbare bronnen als zon, wind en biomassa.

In het uitvoeringsprogramma Nieuwe Energie 2017-2023 zijn de actielijnen Mens, Voertuig en Infrastructuur opgenomen:

1. Mens

Deze actielijn richt zich op het overbrengen en ervaren van kennis over de mogelijkheden en voordelen van schone mobiliteit. In 2018 wordt in dit kader een lokale proeftuin ingericht, waarmee marktpartijen ervaring kunnen opdoen met de waardeketen mobiliteit.

2. Voertuig

Hierin wordt vertrouwen gegeven aan fabrikanten van schone voer- en vaartuigen om hun producten op de markt te brengen en het aantal voertuigen te vergroten. De aanbesteding van het Openbaar Vervoer in 2018 wordt hierin onderdeel van een transitie naar elektrisch aangedreven vervoer

3. Infrastructuur

Hier ligt het accent op het optimaal faciliteren van het gebruik van schone mobiliteit. Bijvoorbeeld door tijdig en voldoende dekkend netwerk voor laad- en vulpunten. In de provincie Overijssel zal in het najaar van 2018 begonnen worden met de uitrol van laadpunten.

Projecten 2018

Openbaar vervoer

In de 2e helft van 2018 zal ook het bestek op de markt komen voor de aanbesteding van de nieuwe OV-bus concessie “IJssel/Vecht”, gericht op start exploitatie vanaf december 2020. Hierin zal een transitiepad naar Zero Emissie Bus zijn opgenomen. Voor beide projecten zal in 2018 ook een begin worden gemaakt met de organisatie van de benodigde energie-infrastructuur (transport en opslag) om de laad- en vulpunten te voorzien van voldoende en hernieuwbare energie.

Particuliere en zakelijke gebruikers

Het stimuleren van duurzame mobiliteit bij particuliere en zakelijke gebruikers gaat voornamelijk via mobiliteitsmakelaars. Deze zijn ontstaan vanuit het landelijke programma Beter Benutten, vooral gericht op spits mijden. Momenteel wordt met het ministerie van I&W gesproken over het vervolg van dat programma, dat inmiddels verbreed is naar “slim en duurzaam”. Dat biedt mogelijkheden om de inzet van die makelaars uit te breiden naar de begeleiding van duurzame projecten, zoals we die binnen Nieuwe Energie Overijssel kennen. Mogelijk zullen nog enkele specialisten aan de “pool” van makelaars moeten worden toegevoegd.

Laadinfrastructuur

Om schone mobiliteit te stimuleren is het van cruciaal belang om voldoende laadinfrastructuur en vulpunten te hebben. Op het gebied van laadpalen in de openbare ruimte voor autoverkeer is in 2017 al een aanbesteding gestart door de provincies Overijssel en Gelderland samen met 43 inliggende gemeenten, voor de aanleg van 4.500 laadpunten (2.250 laadpalen). In juli 2018 is de opdracht gegund aan Ecotap, die na de zomer van 2018 in samenwerking met Allego begint met de aanleg van de laadpalen.

Wat betekent dit voor inwoners van Overijssel?

Mobiliteit is grensoverschrijdend en is dus ook afhankelijk van ontwikkelingen buiten de provincie. De markt speelt een belangrijke rol in de transitie. De grote autofabrikanten bepalen grotendeels de snelheid. De taakgroep duurzame mobiliteit probeert de transitie te versnellen door te faciliteren. Dat kan door een voorbeeldfunctie als "launching customer" te vervullen, door mee te helpen aan een goed dekkend netwerk van laadinfrastructuur en vulpunten van waterstof en biobrandstoffen. Ook het verduurzamen van de weginfrastructuur kan een rol spelen in de transitie. Steeds meer ontstaan er samenwerkingsverbanden tussen overheid, ondernemers en onderwijs ("triple helix"). Op nationaal niveau gaat het dan vaak over technische innovaties en pilots, op regionale schaal zoeken we naar toepassingen en opschaling.

Financiën

Netbeheerders, marktpartijen en gebruikers hebben nieuwe verdienmodellen voor ogen en kunnen dus in principe prima zelf investeren. Soms is toch overheidsfinanciering nodig om dit proces op gang te brengen. Daarbij kan het gaan om een tegemoetkoming in de kosten, die in de beginfase van een transitie vaak nog hoog zijn. Hierdoor komt het omslagpunt naar financieel voordeel dichterbij te liggen. Daarvoor zijn vaak landelijke of Europese subsidieregelingen, die we niet per definitie op regionaal niveau zouden hoeven aanvullen.

3.6 Plan van aanpak cluster Lokale Initiatieven

Uitvoeringsprogramma Nieuwe Energie 2017-2023

In het programma Nieuwe Energie 2017-2023 is de volgende doelstelling voor het thema Lokale Initiatieven opgenomen: "Het voornaamste doel op het gebied van lokale initiatieven is het vergroten van hun realisatiekracht, zodat zij hun rol in de energietransitie kunnen vervullen." Concreet houdt dit in:

- jaarlijks worden 15 lokale energie-initiatieven gerealiseerd;
- de lokale initiatieven hebben gezamenlijk voldoende kennis en expertise om projecten te kunnen realiseren en toekomstbestendige organisaties te ontwikkelen. Ze zijn een serieuze gesprekspartner voor maatschappelijke organisaties en bedrijven. De lokale initiatieven helpen elkaar daarbij;
- een significant deel van de initiatieven groeit uit tot een professionele, toekomstbestendige organisatie, zelfstandig of samen met anderen. Zij ontvangen een marktconforme vergoeding voor uitvoering van werkzaamheden die zij in dit kader vervullen;
- relevante partijen hebben afspraken gemaakt over de behoefte of noodzaak van een alliantie van lokale initiatieven in Overijssel, dan wel andere manieren van vertegenwoordiging;
- ieder lokaal initiatief heeft een goede samenwerking met de gemeente.

Zonnepark de Groene Weuste in Wierden

Zonnepark De Groene Weuste is in de eerste helft van 2018 operationeel geworden. Het park telt 13.440 zonnepanelen, waarmee 4 miljoen kWh aan groene stroom per jaar wordt opgewekt. 1.300 Wierdense gezinnen kunnen daarmee van lokale groene energie worden voorzien. Het zonnepark is een lokaal initiatief.

De Wierdense gemeenschap kan op meerdere manieren profiteren van het park. Ze kunnen groene stroom met korting kopen en financieel participeren en meedelen in de opbrengst. Verder is het park gebouwd door lokale bedrijven met inzet van werkzoekenden uit de gemeente, statushouders die nog aan het inburgeren zijn en mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt.

Projecten in 2018

1. Verdere professionalisering lokale initiatieven

Belangrijkste thema voor 2018 is de verdere professionalisering van lokale initiatieven. De in 2017 ingezette beweging van samenwerking tussen initiatieven helpen we uitbouwen. Belangrijkste gewenste resultaat is de oprichting van een projectbureau van en voor de Overijsselse lokale energie initiatieven. Vanuit dit projectbureau worden de projecten van lokale initiatieven ontwikkeld, zodat de plaatselijke initiatiefnemers zich kunnen richten op waar hun kracht zit: bouwen van een lokaal netwerk, leden werven en binden en publiciteit. Een kwartiermaker geeft een advies over wat het projectbureau doet, hoe de organisatie eruit ziet en hoe de relatie is met de lokale initiatieven en andere partijen die zich in het werkveld van de lokale initiatieven bevinden. Ook is er inzicht in de financiële structurering. Wij verwachten dat het projectbureau in het najaar van 2018 operationeel is.

2. Kennisdeling

Natuurlijk gaan we er ook in 2018 voor zorgen dat kennis wordt gedeeld. De initiatieven ontwikkelen zich, komen in een volgende fase en hebben dus weer behoefte aan 'nieuwe' kennis. Ook ontstaan er continu nieuwe lokale initiatieven die nog uit moeten vinden hoe het allemaal werkt. De programma-raad van het Platform Lokale Energie Initiatieven in Overijssel vertelt op welke onderwerpen behoefte is aan informatie, waarna het uitvoeringscluster Lokale Initiatieven hier invulling aangeeft.

3. Ondersteuning individuele initiatieven

Twee succesformules zetten we in 2018 door: de regeling voor Lokale Energie Initiatieven (Ubs 3.6) en inhoudelijke ondersteuning vanuit de Initiatievenmakelaardij IM@Overijssel. De regeling passen we wel aan om oversubsidiëring tegen te gaan en middelen efficiënt in te blijven zetten.

Ook in 2018 gaan verschillende initiatieven projecten realiseren.

Een aantal projecten die (vrijwel) zeker dit jaar energie gaan produceren:

- Zonnepark De Groene Weuste
- Zonneveld Hessenpoort
- Gridflex Heeten

Met en voor wie werken wij?

Het uitvoeringscluster Lokale Initiatieven wordt getrokken door Natuur en Milieu Overijssel. Daarnaast zijn Buurkracht, IM@Overijssel, OVKK en Stimuland vertegenwoordigd in het cluster.

De doelgroep zijn lokale energie initiatieven, van heel prille initiatieven in de opbouwfase tot initiatieven die al projecten hebben uitgevoerd. In totaal gaat het om ruim 80 initiatieven in Overijssel. Dat zijn de partijen voor wie we het doen. Daarnaast spreken we met bijvoorbeeld gemeenten en netbeheerders met als doel om samenwerking met lokale energie initiatieven te verbeteren.

Financiën

De werkzaamheden van het uitvoeringscluster Lokale Initiatieven worden gefinancierd met provinciale middelen, geld van Natuur en Milieu Overijssel en door de netbeheerders. De investering in projecten gebeurt met name door inwoners en bedrijven, eventueel aangevuld met vreemd vermogen van Energiefonds Overijssel of een andere financiële instelling.

3.7 Plan van aanpak cluster Innovatie

Uitvoeringsprogramma Nieuwe Energie 2017-2023

De ambitie is dat het Programma Nieuwe Energie Overijssel ook bijdraagt aan innovaties op het gebied van energie en aan een toekomstbestendige economische groei en werkgelegenheid in Overijssel. Daarom is er vanaf januari 2018 een deelprogramma energie-innovatie gestart (Statenvoorstel PS/2016/1064).

De doelstelling van het deelprogramma Innovatie is om de energietransitie te versnellen (de potentie en de oplossingen dichterbij de realisatie te brengen). Daarnaast willen wij meer stakeholders (inwoners, ondernemingen en organisaties) actief bij de transitie betrekken door vooral de sociale innovatie.

Innovatie is geen zelfstandig thema, maar loopt als een rode draad door het hele programma Nieuwe Energie. Met het deelprogramma energie-innovatie wordt een scherpe focus gelegd op het versnellen van de energietransitie en het ontwikkelen en verhogen van de efficiëntie van nieuwe energietoepassingen. In de uitvoering wordt nauw samengewerkt met het bestaande #In Innovatie- en internationaliseringsprogramma (Statenvoorstel PS/2016/871).

Het deelprogramma energie-innovatie wordt breed ingestoken zodat de kansen die zich voordoen optimaal kunnen worden benut. Technische thema's, regiospecialisatie of lokale specialisaties zouden een meerwaarde kunnen hebben. Deze accenten zullen in de loop van 2018 verder worden uitgezocht.

Projecten in 2018

Het deelprogramma energie-innovatie focust zich op 3 hoofdlijnen: de technologische, de toegepaste en de sociale innovatie, met ieder zijn eigen specifieke aanpak. Zowel de toegepaste als de sociale innovatie wordt gestimuleerd door de inzet van de MVI-E brigade. Dat is een netwerk van gedragswetenschappers dat zich inzet voor Maatschappelijk Verantwoord Innoveren binnen de Topsector Energie (MVI-e).

1. Technologische innovatie – de technologische innovatie richt zich op nieuwe kennis, ontdekkingen, research & development, fundamenteel- en industrieel (procesgericht) onderzoek;

Voorbeeldprojecten in 2018:

- Start-ups en innovatieve ondernemersinitiatieven in Overijssel ondersteunen en begeleiden richting de (bestaande) financieringsmogelijkheden. Het innovatie- en start-up-klimaat op het gebied van energie in Overijssel goed in beeld brengen.
- Opbouw en activering van het energie-innovatie netwerk mede verricht op het grote Congrestival op 31 mei (in samenwerking met de MVI-e).
- Interreg project INDU-ZERO, een internationaal project voor de innovatie in het industrialisatieproces op basis van Smart Industry voor energie neutraal renoveren van woningen.
- Stimuleren LivingLab voor warmte-innovaties (bronnet op HighTech Systemspark van Thales in Hengelo).
- Stimuleren innovaties zoals het zonnepark en energieopslag in Heeten.

2. Toegepaste innovatie – de toegepaste innovatie betekent o.a. nieuwe toepassingen van de inmiddels bekende technieken, procesinnovaties (waaronder financiële en organisatorische innovaties); en optimalisatie van nieuwe technologieën (gericht op de versnelling van de transitie van opstart/introductie naar optimalisatie/markt).

Voorbeeldprojecten in 2018:

- Samenwerken met de wetenschappers in uitwisselingsprojecten om de leercurve in de energietransitie-projecten te versterken. Een ontwerp van twee multidisciplinaire proeftuinen energietransitie in samenwerking met onderwijs en wetenschap in het najaar 2018 (MVI-e).
- Twee living labs Aardgasloze wijken in Hengelo en Enschede (labs Twekkelerveld en Nijverheid) over de participatie- en communicatiemodellen in de transitie naar de aardgasvrije warmtevoorziening (MVI-e).
- Proeftuinen Aardgasvrije wijken en Regionale warmtetransitie (zoals opgenomen in Kansen in Overijssel) met een innovatieve, integrale aanpak van energieopgave. Voorbeelden: Restwarmte Wavin, biowarmte Twence, mede naar aanleiding van de brief van minister Wiebes aan grootverbruikers over beëindiging Groningsgas.

3. Sociale innovatie – de sociale innovatie omvat nieuwe sociaal-maatschappelijke inzichten waaronder innovatieve community vorming, adaptatie arbeidsmarkt en de toepassing sociale wetenschappen.

Voorbeeldprojecten in 2018:

- Regionale energietransitie zichtbaar in de samenleving door middel van een kunst- en demonstratieproject. Dit is een samenwerkingsproject met stichting TETEM (MVI-e).
- Uitbreiding innovatie-vouchers naar maatschappelijke organisaties en sociale innovatie, bedoeld om snel en effectief te reflecteren op specifieke vragen en vraagstukken uit de praktijk van de energietransitie. Verwacht vanaf medio juli 2018 (MVI-e).
- SER Verkenning Regionale energietransitie en arbeidsmarkt & onderwijs in Overijssel (verwacht in september 2018).

Bijlage I – Financiële voortgang

Voor het Programma Nieuwe Energie Overijssel heeft u met het Statenvoorstel PS/2016/1064 in totaal € 40 miljoen beschikbaar gesteld voor de periode 2017-2023. Deze middelen zijn beschikbaar in de uitvoeringsreserve Kwaliteit van Overijssel.

In de begroting staan de middelen voor het Programma Nieuwe Energie opgenomen onder prestatie 2.1.1 'Stimulering van energiebesparende maatregelen en de opwekking van hernieuwbare energie'. Op diezelfde prestatie staan de middelen voor ELENA en de beheerskosten van de duurzaamheidsleningen.

In 2017 is gestart met de uitvoering van het programma en vond de eerste uitputting van het totale budget plaats. De besteding in 2017 kwam uit op € 4,5 miljoen. Zoals in het Jaarverslag 2017 vermeld was dat € 3,7 miljoen lager dan begroot. Enerzijds heeft dit te maken met de bijdrage van € 3,2 miljoen aan Waterschappen voor twee Energiefabrieken (vanuit de Bestuursovereenkomst Waterschapsenergie). De subsidieaanvraag daarvoor was in 2017 ingediend, maar wordt naar verwachting in 2018 verstrekt. Een van de twee subsidies is inmiddels verstrekt. Anderzijds komt dit doordat € 500.000 aan subsidieaanvragen voor 'Stimulering actieve marktaanpak' in 2017 zijn ingediend, maar zijn beschikt in 2018. In beide gevallen valt de last in 2018. Bij het Jaarverslag hebben wij daarom voorgesteld om € 3,7 miljoen over te hevelen naar 2018.

In 2018 staat nu, zoals in de Monitor Overijssel 2018-I vermeld, € 13,25 miljoen begroot op prestatie 2.1.1. Daarvan is € 12,5 miljoen bestemd voor het Programma Nieuwe Energie.

Totaal beschikbaar	Besteed 2017	Begroot 2018	Resterend tot 2023
€ 40 miljoen	€ 4,5 miljoen	€ 12,5 miljoen	€ 23 miljoen

